

ÖMER SEYFETTİN

HAZIRLAYAN / HÜLYA ERAYDIN ARGUNŞAH

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

Ömer Seyfettin

ÖMER SEYFETTİN

HAZIRLAYAN / Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Ömer Seyfettin

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

© KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
3684

ANMA VE ARMAĞAN KİTAPLARI DİZİSİ
57

ISBN: 978-975-17-4705-1

Genel ağı: www.ktb.gov.tr
e-posta: yaphaz@ktb.gov.tr

Hazırlayan
Prof. Dr. Hülya Eraydın Argunşah

Fotoğraflar
İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi

Resimleyen
Turan Vardar

Yapım
Ajans Düş Pınarı
Birlik Mah. 465. Cad. No: 1/5 Çankaya/Ankara
bilgi@duspinari.com
Grafik Tasarım: Bekir Kenan Coşgun

Baskı
Başak Matbaacılık
Çınar, Çankırı Blv No: 108, 06750 Akyurt/Ankara
www.basakmatbaa.com

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2020

Baskı Adedi: 2.500

Ömer Seyfettin / hazırlayan : Hülya Eraydın Argunşah ; resimleyen : Turan Vardar. -- 1. bs. -- Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020.

590 s. : fotog. ; 27 cm. -- (Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ; 3684, Anma ve Armağan Eserler Dizisi ; 57)

ISBN : 978-975-17-4705-1
Kaynakça vardır.
I. ÖMER SEYFETTİN - TÜRK EDEBİYATI - BİYOGRAFİ II.
I. Eraydın Argunşah, Hülya , haz. II.Vardar, Turan, res.

818.409

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
SUNUŞ	7

Ömer Seyfettin Gönen'de Başlayan İstanbul'da Tamamlanan Bir Hayat Hikâyesi	15
---	-----------

Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH

SANATIN GÖLGESİNDE BİR ÖMÜR

Ömer Seyfettin Edebiyatımızda Bir Zirve Midir?	51
---	-----------

İnci ENGİNÜN

Millî Edebiyat'ın İki Muarız Kalemşöürü: Ömer Seyfettin - Rıza Tevfik	65
--	-----------

Abdullah UÇMAN

Bir Medeniyet İdeoloğu Olarak Ömer Seyfettin	77
---	-----------

Şaban SAĞLIK

Ömer Seyfettin'e Göre Türkçülük Meselesi ve İttihat ve Terakki Siyaseti	91
--	-----------

Nuri SAĞLAM

Ömer Seyfettin ve Tiyatro Sanatı	105
---	------------

Enver TÖRE

Edebî Eserlerde Sosyal Tenkit ve Ömer Seyfettin	117
--	------------

Bilge ERCİLASUN

Ömer Seyfettin'in Estetiği: Estetik Obje / Sanat Eseri	131
---	------------

Recep DUYMAZ

Rusça Kaynaklarda Ömer Seyfettin	143
---	------------

Duygu ÖZAKIN

Ömer Seyfettin'in Spor, Gençlik ve Halk Sağlığı Konusuna Dair Görüşleri	157
--	------------

Nesrin KARACA

Ömer Seyfettin'in Şiirlerinde Anlam Evreni	171
---	------------

Şamil YEŞİLYURT

Ömer Seyfettin'den Yazma Üzerine Tavsiyeler	183
--	------------

Hasan YÜREK

Ömer Seyfettin'in Fikir ve Sanat Hayatında Yaratıcı Tekâmül / Élan Vital İzleri	193
--	------------

Cengiz KARATAŞ

MİLLÎ LİSANDAN MİLLET İNŞASINA

**Ömer Seyfettin'e Göre
Millet İçin Dilin Önemi** 207

Ekrem ARIKOĞLU

**Ömer Seyfettin ve
İstanbul Türkçesi** 215

Mustafa ARGUNŞAH

**Anadil ile Çağa Tutunmak:
Alphonse Daudet ve Ömer
Seyfettin Hikâyelerine
Metinlerarası Yolculuk** 233

Abdullah ŞENGÜL

**Ömer Seyfettin'in
Makalelerinde Türkçe, Türklük,
Türkçülük ve Türk Dünyası** 247

Salim DURUKOĞLU

**Ömer Seyfettin'in
Eserlerinde Halk Kültürü Unsurlarının
Kullanılması Üzerine Tespitler ve
Yorumlar** 261

Muharrem KAYA

KURMACA DÜNYANIN KAPISINI ARALAMAK

**Ömer Seyfettin Hikâyesinin
Doğası** 273

Oktay YİVLİ

**Ömer Seyfettin'in Hikâye
Sanatındaki Değişme ve
Gelişmeler** 281

Ö. Faruk HUYUGÜZEL

Yalnız Efe'nin Yolculuğu 299

Süheyla YÜKSEL

**Ömer Seyfettin'in
Hikâyelerinde Coğrafya** 313

Emel KEFELİ

**Ömer Seyfettin'in
Hikâyelerinde Rüya Motifi** 327

Alev SINAR UĞURLU

**Çağına Kapanan Gözler:
Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde
Toplumsal Uyku Hâli** 337

Murat GÜR

Turfanda Bir Kolpo: Efruz Bey 349

Turan KARATAŞ

**Ömer Seyfettin'in
Hikâyelerinde Kültürel ve
Siyasal İroni** 365

Ertan ÖRGEN

**Amaç Değerler Bağlamında
Ömer Seyfettin Hikâyelerinde
"İtibar"** 373

Ebru BURCU YILMAZ

**Ömer Seyfettin'in "At"
Hikâyesinde Metaforik Düzen** **387**

Tarık ÖZCAN

**Ömer Seyfettin'in
"İlk Namaz"ından
Anneli Dersler Çıkarmak** **395**

Muharrem DAYANÇ

**Kültür Sosyolojisi,
Etnosentrizm ve Giysinin
Çokanlamlılığı Üzerine
"Pembe İncili Kaftan"ı Okuma
Denemesi** **405**

Dilek ÇETİNDAAŞ

**Skoptofilik / Bedensel
esintiler... Ömer Seyfettin
Hikâye Açarlarında Arzunun
Müphem Nesnelere** **417**

Fatih ARSLAN

**Ömer Seyfettin'in
Hikâyelerinde Kendi
Değer Alanlarının Dışına
Düşen (Yabancılaşan)
Kahramanların Öteki Olarak
Konumlandırılması** **425**

Mitat DURMUŞ

**Ömer Seyfettin'in
Hikâyelerinde Hayvanlar** **439**

Fatih SAKALLI

**Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde
Kurgusal Bir Unsur Olarak
Hâl Değişimi Kalıbı** **451**

Atilla AKTAŞ

**Toplumsal Değişim Açısından
Ömer Seyfettin Hikâyelerinin
Sosyolojik Niteliği** **463**

Yeliz OKAY

**Ömer Seyfettin'in
Tarihî Hikâyelerinde
Tarihî Gerçeklik Üzerine...** **473**

Zeki GÜREL

**DEĞİŞİMİN ÖZNESİ OLARAK
KADINI YAZMAK**

**Milliyetçi Söylem Bağlamında
Ömer Seyfettin'in
Hikâyelerinde Kadın** **485**

Ayşe DEMİR

**Ömer Seyfettin'in
Hikâyelerinde Aşkın Hâlleri** **497**

Neşe OKTAY

**Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri
Çerçevesinde Toplumsal
Değişim Karşısında Türk Kadını** **509**

M. Onur HASDEDEOĞLU

**100 YIL UZAKTAN HİKÂYECİ
KALEMİYLE ÖMER SEYFETTİN**

"Ben Gönen'de Doğdum" **522**

Salim NİZAM

İmrenmek... **527**

Bahtiyar ASLAN

**Çocuk Gözüyle
Ömer Seyfettin** **530**

Neşe KOÇAK

Aleko... Oriste... Oris... **535**

Ömer ERDEM

**Eski Kahramanlardan Yeni
Kahramanlara Ömer Seyfettin** **538**

Ali URAL

**Münferit Yalı'da
Münzevi Bir Sanatkâr** **542**

Oğuzhan KARABURGU

**Cancağızım
Ömer Seyfettin Bey...** **545**

Mukadder GEMİCİ

**Yazdığım Öykülerde
Ömer Seyfettin'in Ruhu Gezinir** **550**

Abdullah HARMANCI

**Ömer Seyfettin'in Boşlukta
Yüzen İmgesi** **553**

Ali AYÇİL

Ömer Seyfettin'in Soyadı **555**

Âlim KAHRAMAN

Ben de Gönen'de Doğdum... **559**

Cemal ŞAKAR

Bizdendir **561**

Erhan GENÇ

**Beyaz Bir Kelebeğin Ardına
Takılmak** **565**

Funda Özsoy E.

Ömer Seyfettin'le Yaşamak **567**

Hüzeyme Yeşim KOÇAK

Fotoğraf ve "Kaşığı" **569**

İmdat AVŞAR

**Ömer Seyfettin: Ruh
Akrabam... Yazarlık Hocam...** **574**

Kâmil YEŞİL

Ömer Seyfettin'e Mektup **578**

Necati MERT

Ömer Seyfettin'in Önemi **583**

Necip TOSUN

**Bir Bilim İnsanın
İç Konuşması:
Ömer Seyfettin İle Hasbihâl** **587**

Duygu OYLUBAŞ KATFAR

ÖMER SEYFETTİN'E GÖRE TÜRKÇÜLÜK MESELESİ VE İTTİHAT VE TERAKKİ SİYASETİ

Nuri SAĞLAM*

Osmanlı literatüründe çoğunlukla olumsuz anlamlar yüklendiğine tanık olduğumuz 'Türk' ve 'Türklük' kavramları, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru kaleme alınan bazı bilimsel çalışmalarda kültürel bir kimlik yahut kültürel bir aidiyeti ifade eden birer unvan olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu arada Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek amacıyla bazı aydınlar tarafından daha evvel neredeyse eş zamanlı olarak ortaya atılan Osmanlıcılık ve İslamcılık cereyanları, İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar gelen süreçte Osmanlı siyasetinin ana eksenini oluşturmuştur. Fakat Osmanlı bürokrasisi Fransız İhtilali'nden sonra bütün dünyada gittikçe yaygınlaşan 'milliyet' fikrinin, başta Arnavutlar ve Araplar olmak üzere imparatorluk bünyesindeki Türk olmayan milletlere de bulaşarak bu milletlerin nihaî hedefi olan bağımsızlık ideallerini çoktandır alttan alta mayaladığını görmemiş yahut görmek istememişti. Bu yüzden Türkçülük cereyanı bir siyasî fikir akımı olarak Osmanlı toplumunda ancak yirminci yüzyılın başlarından itibaren gelişmeye başladı. Nitekim bu cereyan

Yusuf Akçura'nın 1904 yılında kaleme aldığı "*Üç Tarz-ı Siyaset*" başlıklı uzunca makalesinde¹ ilk defa siyasî bir doktrin olarak ortaya atılıyor ve öncelikle Osmanlı Devleti'ndeki millî vicdandan yoksun Türklerle Türk olmadıkları hâlde az çok Türkleşmiş olanlar arasında millî bir bilinç yaratmayı ve nihayet Orta Asya'dan Doğu Avrupa'ya uzanan bütün Türk coğrafyasını tek bir siyasal çatı altında birleştirmeyi ön görüyordu. Enver Ziya Karal, Türk siyasî tarihinde Yusuf Akçura'nın bu makalesinden evvel Türklerin siyasal birliğini hedefleyen herhangi bir söylemin izine rastlanmadığını ve dolayısıyla bu fikrin tarihte örneği bulunmayan çok yeni bir fikir olduğunu ifade etmektedir (Akçura 1976: 1-8). Oysa Türklerin siyasal birliğini hedefleyen ve sonradan 'Turancılık' adıyla umumî Türkçülük cereyanını büyük ölçüde etkileyecek olan bu anlayışın ilk izleri, daha önce bir başka makalemizde de dikkat çektiğimiz üzere Şemsettin Sami'nin 1881 yılında kaleme aldığı "*Lisân-ı Türkî (Osmanî)*" adlı yazısında karşımıza çıkıyordu. Nitekim bu yazısında dilimizdeki Arapça ve Farsça asıllı kelimelerin tasfiye edilip yerlerine eski

* Doç. Dr., İstanbul Üniv. Edebiyat Fak.

Türk şair ve yazarlarının eserlerinde yahut Anadolu ağzlarında yaşayan öz Türkçe kelimelerin ikame edilmesini teklif eden Şemsettin Sami, bu suretle hem Türkçenin çok daha geniş bir coğrafyada konuşulan güzel bir dil hâline geleceğini hem de Asya ve Rusya'da yaşayan Türklerle siyasal bir birlik kurulmasının mümkün olacağını söylüyordu (Sağlam 2017: 197-212).

Yusuf Akçura

Yusuf Akçura'nın mezkûr makalesinden itibaren gittikçe güçlenen siyasî Türkçülük akımı, İkinci Meşrutiyetin ilanından sonraki süreçte İttihat ve Terakki Fırkası'nın siyasal ve kültürel politikalarını da büyük ölçüde etkilemeye başladı. Fakat siyasî Türkçülük akımı içinde gittikçe ağırlık kazanan 'Büyük Turan' ütopyası Türk milletinin bekasını tehlikeye düşürecek ölçüde realiteden kopuk bir istikamet çiziyordu. Nitekim bu tehlikeyi erkenden fark eden Halide Edib, 1913 yılında söz konusu 'Bü-

yük Turan' hülyasına karşı *Yeni Turan* romanını kaleme alacak ve Türk milletinin istikbalini temin edebilmek için her şeyden evvel Osmanlı Türklerini yükseltmek gerektiği tezini işleyecekti.² Bununla beraber 'Büyük Turan' ideali gerek samimî gerekse art niyetli bazı Türkçüler tarafından güçlü bir şekilde sahiplenilmiş ve tam da Birinci Dünya Savaşı'nın eşiğine gelindiği sıralarda içinde bulunulan bütün imkânsızlıklara rağmen Türk ordusunun hüsrarla bitecek bir maceraya sürüklenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Diğer yandan İbrahim Şinasi Efendi'nin başlattığı ve sonraki süreçte birçok Tanzimat aydını tarafından sürdürülen asrileşme faaliyetlerine İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra özellikle Ziya Gökalp'ın "Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler"³ makalesiyle Ömer Seyfettin'in "Yeni Lisan" (1999: 75-81) makalesinde belirgin bir Türkçü çerçeve çizilecek ve bu makalelerde ileri sürülen görüşler İttihat ve Terakki Fırkası tarafından da büyük ölçüde benimsenecekti. Ancak bu fırkaya mensup birtakım sivil ve askerî kadrolar, Birinci Dünya Harbi sırasında milletin istikbalinden ziyade kendi şahsî ikballerinin peşine düşerek çok büyük yolsuzluklara karıştılar. Bu sıralarda bir yandan öğretmenlik diğer yandan da İttihat ve Terakki Fırkası'nın merkez-i umumisinde kâtiplik yapmakta olan Ömer Seyfettin (Güntekin 1993: 156; Alangu 2010: 272), bütün bu yolsuzlukları gördükçe öteden beri hararetle savunduğu İttihat ve Terakki siyasetini özellikle 1917 yılından itibaren kaleme aldığı çeşitli hikâye ve yazılarında son derece keskin ve ironik bir üslupla eleştirmeye başladı. Bununla beraber İttihat ve Terakki Fırkası'nın kendisini lağvetmesinden sonra Birinci Dünya Harbi'nde uğradığımız millî felaketin bütün mesuliyetini doğrudan doğruya bu fırka-

nın takip ettiği Türkçü ve Turancı siyasete yükleyen bazı çevreler, Mütareke basınında çeşitli münakaşalara yol açan Türkçülük karşıtı yeni bir kampanyanın fitilini ateşlediler. İşte bu tartışmalar sırasında kalemini iyice sivrilten Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki siyaseti karşısındaki eleştirel tavrını kendi kendisiyle çelişkiye düşme pahasına bu fırkanın hiçbir vakit Türkçü ve Turancı bir politika izlemediğini iddia edecek kadar ileri götürdü. Ömer Seyfettin'in bu iddiasının olmasa bile İttihat ve Terakkiye karşı takındığı söz konusu tavrın elbette birtakım makul ve anlaşılır sebepleri vardı. Ama bütün bunları teşrih etmek bu yazının sınırlarını aşacağı için burada onun meşhur “Yeni Lisan” makalesinde ortaya koyduğu ve özü bakımından zaman içinde hiç değişmeyen Türkçülük anlayışıyla İttihat ve Terakki siyasetine dair düşüncelerine kısaca değinmeye çalışacağım.

Türkçülük Meselesi

Yukarıda da ifade ettiğim gibi on dokuzuncu asrın ortalarından itibaren gelişmeye başlayan asrileşme faaliyetleri, II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki süreçte umumiyetle “Yeni Hayat” adı altında yürütülmüştür. Dolayısıyla Ömer Seyfettin'in öncülüğünü yaptığı “Yeni Lisan” hareketi de söz konusu “Yeni Hayat” anlayışı çerçevesinde dil ve edebiyat meselesini merkeze alarak asrileşme yolunda izlenmesi gereken siyasî ve kültürel rotanın ana koordinatlarını işaretliyordu. Tanzimat'tan sonra başlayan modernleşme sürecinde, öncelikli olarak dinin ve siyasî otoritenin toplumsal hayattaki normatif işlevini kırmaya dönük son derece hesaplı bir yayın stratejisi takip edilmekteydi. Bu cümleden olarak “Yeni Lisan” makalesinin henüz başlarında bizim bir millî edebiyatımızın olmadığını iddia eden Ömer Seyfettin, bunun doğrudan doğruya Türkle-

rin İslam telakkisinden kaynaklandığını ileri sürüyor ve bu son derece kışkırtıcı iddiayı şöyle temellendiriyordu:

“Niye bizim millî edebiyatımız yok? Sebep pek basit... İzah edelim: Edebiyat nedir? Eski nazariyeye göre ‘şiiir ve hayal sanatı’ değil mi? Şiiirler, hemen umumiyetle denecek derecede ‘aşk ve muaşaka’ hikâyeleridir. Aşk, sevişmek ise dolayısıyla bizde memnudur. Kim sevilir?... On dört on beş yaşında bâliğ ve güzel bir kızcağız!... Değil mi? On beş yaşına giren bir kıızı muhitimizde babasından, amca ve dayılarından, kardeşlerinden başka kimse göremez. (Faidelerini, kudsiyetini, hikmetini burada tekrar etmek bahsimizden hariç olan) ‘tesettür’ keyfiyeti buna manidir. Bir kocalı kadın, bir dul kadın, yine bu sebeple sevilmek değil, hatta görülemez bile. ... Araplar, bedeviyet sayesinde kadınlarla muaşaka edebilmişler, hakikaten müessir ve muhrık şiiirler vücuda getirmişlerdir. Bizim medenî İslâmiyetimiz kadınlarla erkekleri şiddetle birbirinden ayırdığından hakiki ve mariz aşklara meydan kalmamış. Hakiki aşklar olmayınca şiiirler hayalleriyle muaşakaya başlamışlar. Şiiirlerde -hakikatin o basit sadeliğine mukabil- hayalin mutantan, alacalı, boş sun’iliği husule gelmiştir. Samimî hareket edenler, hakikati yazmak isteyenler de ahlâksızlıkları Bizans hislerinden mamul heykeller dikmişlerdir...”(1999: 76).

Ömer Seyfettin'in bizde bir millî edebiyat bulunmayışının temel sebebi olarak ileri sürdüğü bu tespit ve eleştirilerinin mahiyetini tartışmak elbette konumuz haricindedir. Ancak 1870’li yıllardan itibaren ‘asrileşme’ faaliyetleri çerçevesinde giderek daha sık gündeme getirilen ‘tesettür-i nisvân’ ve özellikle de ‘peçe’ meselesinin İkinci Meşrutiyetin ilanından sonraki süreçte dönemin İslamcı aydınları arasında bile şiddetli tartışmalara yol açtığını ve bu konuda mesela “Yüz, tesettürü farz olan azanın birincisidir. Bu hakikat-i bedihîdir. Yüz açık olduktan sonra [kadının] sırtındaki çarşafın hiç-

bir hükmü kalmaz...” (Mehmet Fahrettin 1328/1912: 384-385) kabilinden son derece katı ve keskin hükümler verildiğini ve nihayet “Yeni Lisan” makalesinin de bu sıralarda kaleme alındığını belirtmek gerekir. Bununla beraber Ömer Seyfettin, Yeni Lisan makalesinin sonuna doğru Türkçülük anlayışının umumî çerçevesini çizen ve hâlihazırda karşı karşıya bulunduğumuz bir takım siyasî ve sosyal sorunlar dikkate alındığında aktüalitesinden maalesef hiçbir şey kaybetmemiş olduğunu müşahede ettiğimiz son derece çarpıcı tespitler yapıyor ve bütün Türk gençliğine hitaben kısaca şu tavsiyelerde bulunuyordu:

“Ey Gençler! ... Sizi bekleyen vazifeler pek ağırdır. Siz bütün dünyaca siyasî ve içtimâî mevcudiyeti silinmek istenilen bir milleti kurtaracaksınız. ... Avrupalıların hilal ve salıp namına yaptıkları haksızlıkları şüphesiz biliyorsunuz. Unutmayınız ki etrafımızdaki Bulgar, Sırp, Karadağ, Yunan hükümetleri ihtizar dakikalarımızı belediklerini saklamıyorlar. Rumların, Bulgarların, Sırpın Osmanlılık vatanındaki mektepleri meydanda... Oralarda şiddetli bir Türk düşmanlığı talim olunuyor ve bunu bütün dünya biliyor, gazeteler yazıyor. ... Mehmet Ali'nin çocukları bir vakit Mısır'da Türkçenin tekellümünü nasıl men edip Türklüğü oradan tard ettilerse bugün Suriye'de de lisanımıza karşı buna benzer bir istiğna görüyor, oralarda 'İstiklâl Fırkası' namıyla bir Arap cemiyeti olduğunu, hatta cemiyetin reisi Avrupa gazetelerine muhbirlik ettiğini anlıyoruz. ... Siyonizmin bile miskin ve irticâî emelleri bizim zararımıza müteallik gibi duruyor. Haricî düşmanlarımızın kırmızı pençeleri, bu pençelerin zehirli turnakları içimizde, kalbimizin üzerinde kımıldıyor. Ey gençler! ... Uyanınız, galebe için düşmanlarımızı tanımak lazımdır. Ve biliniz ki bu asırda muharebeyi ordular yaparsa da muzafferiyeti asla kazanamaz. Muzafferiyet intizam ve terakkinindir... İşkodra'dan Bağdad'a kadar bu kıtayı, bu Osmanlı memleketini işgal eden Turan

ailesi, Türkler ancak kuvvetli ve ciddî bir terakki ile hâkimiyetlerini, mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler. Terakki ise ilmin, fenin, edebiyatın hepimizin arasında intişarına vâbestedir. Ve bunları neşir için evvela lazım olan millî ve umumî bir lisandır. Millî ve tabîî bir lisan olmazsa ilim, fen, edebiyat yine bugünkü gibi muamma halinde kalacaktır. Asrımız terakki asrı, mücadele ve rekabet asrıdır...” (1999: 80-81).

Bu tespit ve önerilerden açıkça anlaşılacağı üzere ilk başlarda tıpkı Halide Edib'in *Yeni Turan* romanında işlediği teze uygun olarak Osmanlı Türklüğünün karşı karşıya bulunduğu dâhilî ve haricî sorunlara dikkat çeken Ömer Seyfettin, bütün bu sorunları aşabilmek için öncelikle Osmanlı Türklüğünü yükseltmeyi hedefleyen oldukça makul ve realist bir program sunuyordu. Ancak muhtemelen Ziya Gökalp'ın tesiriyle kısa süre içinde 'Büyük Turan' ütopyasına kapılacak ve bu ütopyanın âdetâ mottosu olan “Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan/Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan!..” dizelerini, bundan sonra kaleme alacağı muhtelif yazı ve hikâyelerinde sık sık kullanmaya başlayacaktır.⁴

Dönemin siyasî konjonktürü göz önüne alındığında Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin gibi samimî Türkçülerin böyle bir ütopyaya kapılmaları elbette anlaşılır bir durumdu. Zira o günlerin Türkiye'si en haklı taleplerinde ve en aşikâr hukukunda bile öteden beri sürekli ezilip tecavüz görmeye o kadar alışmış ve muhtelif sebeplerle kendi öz kimliğine o kadar yabancılaşmıştı ki Batılı devletler tarafından yapılan türlü hakaretlere karşı itiraz edebilecek kudretten büsbütün yoksundu! Mesela yine o tarihlerde İngiltere Parlamentosunda Türkiye aleyhinde bir nutuk irat eden Lord Crewe'in Türk hükümetine karşı savurduğu ağır hakaret ve tehditler karşısında Türk basını umumiyetle kabaha-

ti kendimizde arayan bir tavır sergiliyor ve Türk hükümetini ifrat derecede milliyetperver ve 'şoven' olmakla (Yalçın 1326/1911) itham ediyordu. Oysa milliyet hissi son iki yüz yıldır Batılı devletlerin terakkisinde son derece güçlü bir rol oynarken aynı tarihlerde gerilemeye başlayan Osmanlı Devleti'nin nihayet büsbütün çökmesinde, kurulduğu günden beri milliyet duygusundan mahrum ve hatta bu hisse düşman olmasının (Ali Kemal 1329/1913) büyük bir tesiri vardı. Bu yüzden Ömer Seyfettin, 1914 yılında yayımladığı *Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi* (2001: 351-363) adlı kitapçığında "Yeni Lisan" makalesinde ortaya koyduğu görüşlerini özellikle 'millet' ve 'milliyet' kavramları etrafında biraz daha ayrıntılandırmaktadır. Buna göre 'Türk', mensubu olduğumuz milletin; 'Türklük' de milliyetimizin adıdır. 'Türklük mefkûresi' ise milletimizin umumî hayatını kuvvetlendirmek, dünyadaki galiplerin üstüne çıkarmak ve ona sarılsız bir istikbal hazırlamaktır. Bu itibarla Türklük mefkûresi her şeyden önce lisan, din, millet ve vatan muhabbetini istilzam eder. Lisan muhabbeti, konuşulan Türkçemizi sevmek ve bu lisanı başta edebiyat olmak üzere her yerde kullanmaktır. Çünkü lisan milletin manevî vatanıdır. Din ile millet ve milliyet muhabbetleri ise birbirlerinin mütemmim cüzleridir. Zira Türklerin hepsi Müslüman'dır. Dolayısıyla Türklüğü sevmek Müslümanlığı da sevmek demektir. Vatan muhabbetine gelince bizim 'millî vatan', 'dinî vatan' ve 'fiilî vatan' olmak üzere üç türlü vatanımız vardır. Millî vatan, Türkçe konuşan Müslümanların yaşadıkları coğrafyadır ve bu coğrafyaya 'Turan' denir. Dinî vatan, Turan'la beraber başka milletlerden olan diğer bütün Müslümanların yaşadıkları yerlerdir. Bu yüzden İstanbul, Türklüğün merkezi olduğu gibi Müslümanlığın ve hilafetin de merkezidir. Fiilî vatan ise Osmanlı

devletinin siyasî sınırlarından ibaret olan Türkiye topraklarıdır.

Bu cümleden olarak yine aynı yıl kaleme aldığı *Yarınki Turan Devleti* (1914) adlı bir başka eserine "Milletler birbirleriyle niçin harp ederler?" sorusuyla başlayan Ömer Seyfettin, harbi, milletlerin başlıca hayat nişaneleri olan büyümek ve yayılmak seciyeleriyle alakalı içtimaî bir müessese olarak tanımlamakta ve milletler tabîî hayatlarını yaşadıkça harbin de "yaşatan ve kuvvet veren bir müessese hâlinde payidar" olacağını ifade etmektedir. Ona göre hâlihazırda yeni başlamış olan Birinci Dünya Harbi de Avrupalı milletlerin büyümek ve yayılmak seciyelerinin son iki yüz yıldır özellikle İslâm dünyasına yönelmiş olmasının bir neticesidir. Nitekim İngiltere başbakanı Gladstone'un İngiltere parlamentosunda irat ettiği bir nutukta elinde tuttuğu *Kur'an-ı Kerîm*'i göstererek "Bu kitap dünya yüzünden kaldırılmadıkça bize rahat yoktur!" dediğine ve keza İngiltere, Fransa ve Rusya'nın "Zapt ettikleri yerlerin Müslüman ahalisini ümitsiz esir sürüleri hâline koymak için İslâm hilafetini kaldırmak, hilafetin sahibi olan Türkiye'yi mahvetmek..." amacıyla ittifak kurduklarına dikkat çeken Ömer Seyfettin, henüz umumî harbin başlangıcında istikbale matuf siyasî gelişmelere dair son derece isabetli öngörülerde bulunmaktaydı. Zira daha sonra hilafetin kaldırılacak olması bir yana umumî harbin sonuna doğru *Times* gazetesinde yayımlanan oldukça önemli bir makalede "Almanya'nın Asya'ya dair bütün ümitleri harpten sonra Türkiye'den edeceği istifadelere bağlıdır. Almanya harpten sonra Asya'da rakibimiz kesildiği takdirde garp cephesinde Belçika ve Fransa'yı kurtarmış olsak bile bu büyük harbi kati surette kaybetmiş olacağız! Buna mâni olmanın tek yolu Türkiye'yi mahvetmektir! Başka

تورگیلر و محاربه

۳۰۵۳۸۳۳

بومدهش کولری کچر دیکم صیاده ماضی قورجلامدن ذوق آلاش منی زاده ابله « ذی محاربه» موقادمت جریاندیله دیک ایشورلر حالیکه حقیق ، تامیله بوستانک مشهدر .

ملتیورولک بوغازی ناهادار ایسته مکتبگری کورتمک ایچون اولاق قیامیه شوغطارلی شور ایدم :

- ۱ - ملتیورولر کیلردر ؟
- ۲ - حمدلری ، ناهلری ندر ؟
- ۳ - حکتکنده مکی سیاسی ، امراض و معیالری ناکمرکندهدر ؟

منی سکرته اول « صرف علمی برامیته» تورگیلک باشلادی . او وقت دولتک سیاسی «ایتماروتی سیاسی» ایدی . محاربه ، حرکت مؤسساتک داماسی قاپوبو برتغایحقیق» ایدی . ملتیورول اولاق سالان ، صنت ، ادبیات ، مثناسی ابله آدلیر . حکومت حرکتکرت میوروتکخته کوز بومورودی . چونک بالکتر تکر ساحتنه چالیشورلر غیایه کچیلورلری . اینلری کچیلری اوزده « نظریه » آتندی . اکثری محروملرده معطلردن ، مکتب طلب لرشدنی . یزیده بر محفلری واردی : « تورک اوجاسی ! » تورک اوجانک ایلر بیجی مسکی « قطعاً سیاسیاته قارایمق » ایدی . برقمسی اوجاقده طولانان ملتیورولر اولرمسی آتند یاشاندلری حکومتک عهدلرله معاً مخالفلر . قط فلایکن اوزاق یاشامق ، وانکر علمی ، وانکر نظری قانق منکرینک اساس اولدی ایچون هیچ اعتراضه قالمیورلر ، کندی فکرینک ، کندی نظریه لرنک باشاسه چالیشورلری ، بوکنه برابر « ملتیورولک » یزیدهدی . فلایه اغلا ایدمک قوامی بولادی . تأخیری وانکر لاند . ادبیاته صندنه کوروهییدی . سیاستور بوچریاندیجان هیچ منابر اولادی دیلاییلر .

ملتیورول « عربی بر ، دینی بر » چیتی بر ملت صایبورلر ، استابولده ، تراکاده ، اقدولودمک خلله « تورک دیورولری . «عنائیق» اولورجه وانکر دولتک اسییدی . « بلا عربی جینس و مذعب » من « تورک ، روم ، عرب ، ارمنی ، یهودی ... » منکرینک مجموعهندن حاصل اولما منی بر « عنائیق منی » قبول ایچورلری . بوک سلیکات ریحولیاسی نظریه

بایورلری . حالیکه حکومت داها دونه قانار ، نطنایک ریحولیاسی باشور . یاشانامکرده خلله « آی عنائیق منی ... » ذیبه خطاب ایدیلورلری .

ملتیورولر « حرمت برمشدر . مختلف ملترک شوغتلدن مرکب برمت اولماز . تورک تورکرده عرب هرمنز . روم رومدر ، ارمنی ارمنیز . یهودی یهودی ، یهودی یهودی ، یانکر بر ملته طرفدار اولش دکنز . بون ملتری نعدین ایتک ، مساوی طوقلدر . تورگیلر ، تورکیاده مکتورلر هیچ بری نئیل ایتک ایسته میورلر ، وانکر « تورک بی شعورلو برحاله کتیرمه اوغراشیلورلری . اولرک اعتقادی قوتلیدی : « الله ، اسیر بر ملت بارانامشی . » حرمت کندی مقدراتی قیین ایتک حقت طیبی صورتده مالکندی . « غیایان » ساحته هیچ بران کیلمکفری ایچون وانکر نظریه حالنده اولان سیاسی فکرلی ، سیاسی مکتورلری شورلیدی :

- ۱ - تورکیایی ایلک شه آیرمق : تورکرله مسکون چته ، منی آاندولوب « تورک بوردی » دیک . عربله مسکون قسلبه مختاریت ، منی یعنی مفرطلرجه - استقلال برورمک « عرب بوردی » دنه آیرمق !
- ب - تورک بوردنه ، تورکرک آوانسده اقلیده قان روم ، ارمنی ، یهودی کی منکرده « حریت برختاروتورمک » سرستاشکناظرسی تأمین ایتک ، تورکرله قنطاسی نطاسته ، هرجه مساوی طوقق .

حکمتیزک « فکر ساحهسی » ده حرمت نمدن محروم اولدی ایچون بومهدلر ، بوغاییلر بولمواص بر صورتده اوزده آتیلایورلر یلک تورلو دولامساعلی بولرله « عادة ادبی بر قنطایحقیق » لاند . علمی ممالرله صینیشیلر یورلری . تورگیلر ، دولتک فنکی ایتماروتوق عظیمکرت فودمولوب تورک بوردنه راحت قنجه برق ایدمکجرکی ، تورکیاده انکشاف ایدمکجرکه ، عربک تورلرله ، دنیا بوزدمک بون تورکرک جهان قرائتکندن اورولولاییلر ایتماروتورلری . حاصلی ، قنطاییلری یانکر حریت ، وانکر ادبیات ، وانکر علم ساحهسته منحصردی .

چونکه ، اولا برکره سوک درجه آزلدیلر .

ملکتک بون سوزلری نطنایان معاریله نطناکلری ایچون اولرک تمایلرینی اکتاییلورلر . قبول ایدمیلورلری . هرکس ایتمایک فکر نعدامدی : سیاسی هیچ ده کیندرمه مک ! عربله مسکون محفلری سه الله طوقق . حکومتک دیو ، شکلی عناهله ایدمک اسلاملا ریشته ، ملت جریانی « نه مان اولش . حتی بو طیبی قنطای نجات عد ایتک !

ملتیورولر تورک کنملری کی ، ملتیورولر عرب کنملری ده طایندن منع اولونورلر .

« من اسلامکنز ! اسلامک ملین بو قدر ! دیلورلری . صورتک ، تورگیلرک منتظم تنکیلاتری ، منتظم ندریالری بولدی من بوچریان هوزد اعا جومندی . نام تورکرک یلک نادرلی . قاراته برنگکن ، منی « قالیف چکنزک بوساحتده کورونورلور . بر آتم هر تورکیان ، هر اتحاد اسلامی ، هر ایتماروتی اولاییلورلری . عهدله حدودلری جیز لمشدی . هر حرکتک باب عنائیک دامعاسی بایشوریلورلری .

تم تورگیلر . منی دارتورگیلر ، تورکرک قنطاسی ، بوپوش واسه اراشیلردن داها زاده دوشونمکاردن قطعاً محاربه ایسته میورلری . هله سورده عین حرمان کی عرب بوردلی ایچون تورک قن دوکونسته ، تورک یازاری صرف اولونکسه هیچ عقل ایردره میورلری . تم تورگیلردن هیچ کیسه « میمولده » ، نه حکومت مختارسته ، حاصلی هیچ برره کیرمه مشدی . اک قنطاییلری نطایت برلشه معنلیدی . برارسن برکسه نسه اوساحتنه موصودورولاییلورلری .

ایسته تورگیلر هیچ ایسته مکتلری محاربه تک اعلاتی سرتله قوشیلورلر . حاصل اولان هیجاندن به ملتیورولک قطعاً نظریه کوره . استناده قنطاییلر . چاق قله ابله اختار ایدیلر . قط عرافنده ، سوروده دوکون قانر ایچون نئیل قبول ایتر مائلر طوشیلر .

برکره محاربه کیرلشدی . استقلال قرائان دیکر ملترکی نطنایا اولرک یزیده حریت ایستیلر . و قوتنده تصحیری اولمال بو مختارجه ایسته تورگیلرک کیسه ایستکی شی ! عالمان ، نه خطبه ، نه تمثیل ، ... وانکر هرمنه موعود خریشدن تورکرک ایشودده برجه ...

ملی حریت ایچون بوک محاربه لزوم بولدی . بون تم تورگیلر ییلورلری . یانکر شعوره ، حریت ، برهاله ، طیه ، قنطای احتیاج واردی .

تورکیا و عرب

(وه بنزلوس) ک لطفی
 برن ۱۹ (تولوغوسدن) — وه بنزلوس
 حالیکه ابرادایش اولدی بر نطقه بوغارستانک
 مغربی و عربستانک ایجابله دول حرکتک
 قانعی حرکت پشمکی ییل ایدمشدر .
 تاجیکده مکی بو دیلرک طالی

برن ۱۹ (تولوغوسدن) — کونستانتین
 وکیل هوسازمک ، الیجاهه موجود اولان ان
 یوز بیک یودنک طالع و عانی قسطنطنیه بر بوردی
 دولتک تشکیل ابله حل و فصل ایدمک کی بیان
 ایدمشدر . مینوش بوسوزولک منبر اولوق
 قانریا یودلریک منتقل رذولت تأسیس ایتک
 ایچون برجلس ملی تشکیل ایدمک برسی بیان
 ایدمشدر .

آوستریا و لهستان مشهسی
 برن ۱۹ (تولوغوسدن) — اینر ایلور
 شارک خضوبه قبول اولان له منقری اینر ایلور
 آوستریا لهاریک وارشاوا حکومت اشتراکری
 سرست اولدی و کنستانتین لهستان خنده مکی
 ولسونک برورغانی قبول ایدمک کی کنملریه
 سولیک کی کجه ایدیلور . اینر ایلور مستقیل
 لهستانک آوستریا له مغانتم بولدی منی ایدمک
 برسی بومومسکی ، اعدامه حکوم ایدمک اوزده
 توفیق ایدمش کونک قنطای رئیس قنطاسکی
 سرست بر الله بی و وارشاوا کله اوزده بولوندی
 سوله مشدر .

اوقرائیاده حکمدار اصولی
 برن ۱۸ (ع . ل) — اوقرائیا مجلس
 مؤسسان حکمدار قنطاسی اعلانک صورتدهدر .
 جدال غروبده میس قنطایک تنکیته قنطایا
 مسکولریک اوقرائیاده . قنطای غنجه جیره
 سوله مشدر .

قنطایه آلیان حریت زنجیرلیدی . قط رشده
 آرلورک کندی کندیبه یوانجه قنطایلق
 حریت ایدی برحقیندی .
 طوزدن ، قنطاکند ، آتشدن ، دمیدن اول
 دارالتنون ، مکتب ، موم ، ادبیات ، صنت ،
 علم لازمی . بولرس اوزده ، بولرس محاربه
 قنطای برلاکندی . علق بره زقندی .
 قط دردر قنطای کیسه « آلاکنا دایر .

عمر سیف الدین

“Türkçüler ve Muharebe” (Zaman, S. 332, 11 Mart 1335/ 11 Mart 1919, s. 2.) adlı makalesi...

“İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi,

http://easriv.schir.edu.tr:8080/xmlui/handle/11498/24998

belge no: 001584553010

çrişim tarihi: 23.11.2020

yolu yoktur!..” (*The Times* 1918: 9) denilecek ve nihayet 1919 yılı ortalarında dönemin İngiltere Başbakanı Lloyd George yine Avam Kamarası’nda yaptığı bir konuşmada “Hiçbir mesele İngiltere’yi Türkiye meselesi derecesinde alakadar etmemektedir. Britanya’nın istikbali Türkiye meselesinin halledilmesine vâbestedir!” (*Vakit* 1919) diye haykırarak ve bu ifadeler Türk basınında muhtelif tepkilere (*Vakit* 1919b; Yalman 1919; Ülkümen 1919; Ulunay 1919; Said Molla 1919) yol açacaktı.

Mezkûr kitabının devamında, tıpkı fertler gibi milletlerin de içtimâî ruhları, hisleri ve vicdanları bulunduğunu söyleyen Ömer Seyfettin, her milletin kendi varlığını mukaddes bir hâle içinde idrak etmesi demek olan ‘mefkûre’ nin birkaç kişinin değil bütün bir milletin vicdanından doğduğunu belirtmekte ve Türklerin mefkûresini de “Asya’da birbirine bitişik olarak yayılmış olan Türk illerini Osmanlı bayrağının gölgesinde toplayarak büyük ve kuvvetli bir ‘ilhanlık’ teşkil etmektedir.” şeklinde tanımlamaktadır. Nihayet sözü ‘Turan Devleti’ne getiren Ömer Seyfettin, bütün Müslümanların ve bilhassa bütün Türklerin düşmanı olan İngiltere, Fransa ve Rusya’ya karşı giriştiğimiz bu ‘din ve mefkûre’ savaşından galip çıktığımız takdirde evvela Irak, Mısır, Hindistan Tunus, Fas ve Cezayir’i İngiliz ve Fransızların kahrından kurtaracağımızı ve sonra Kafkasya’dan Orta Asya, Türkistan, Batı Sibiryaya ve Pamir’e kadar uzanan geniş coğrafyadaki soydaşlarımızı da Rusya ve Çin’in esaretinden kurtarıp siyasî hududumuz içine alacağımızı ve böylece Garp Türklerinin artık Osmanlılıktan tamamıyla çıkıp hakikî ve büyük bir Türk ve Müslüman devleti demek olan ‘Turan Devleti’ni kuracağımızı ifade etmektedir. Esasen bütün bu görüşlerinin

uzak bir hayal olarak telakki edileceğinin de farkında olan Ömer Seyfettin, sözlerini:

“Ey bu küçük kitabı okuyan! Sen eğer milletinin ne kadar büyük ve kuvvetli olduğunu bilmeyen bir zavallı isen, eğer millî ve mukaddes mefkûrenin hayat verici nurları senin ruhuna aksetmemişse mutlaka gülecek ve ‘Hakikatten ne uzak bir hayal!...’ diyeceksin. ... Lakin bütün hakikatlerin evvela bir hayal ve tasavvur derecesi geçirdiğini unutma. Ve hatırla ki filin meşimesi fikirdir.” (2001: 329).

ihtarıyla bitirmektedir. Bu münasebetle Ömer Seyfettin’in Birinci Dünya Harbi’ne girdiğimiz sıralarda yayımladığı bu küçük kitabı, umumî harp boyunca yaşanabilecek muhtemel zorluklara karşı bütün Türk milletinin mukavemetini güçlendirmek amacıyla kaleme aldığını, yoksa Trablusgarp ve Balkan harplerinde iyice hırpalandığına yakından şahit olduğu Türk ordusunu birtakım gayr-ı samimî ve art niyetli Türkçülerin yaptığı gibi asla sonu hüsrarla bitecek bir maceraya sürüklenme niyeti taşımadığını özellikle belirtmek isterim. Çünkü bugüne kadar Türkçülük cereyanı içindeki samimî ve gayr-i samimî Türkçüleri birbirlerinden ayıran nitelikli bir çalışma yapılmadığı için Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin gibi samimî Türkçüler, Moiz Kohen -ki 1914 yılında yazdığı *Türkler Bu Muharebede Ne Kazabilirler?* adlı kitabı İngiltere Dışişleri Bakanlığı tarafından savaş propagandası için çok faydalı bulunarak 1915 yılında İngiliz gizli servisine kullanılmak üzere *The Turkish and Pan-Turkish İdeal* adıyla İngilizceye çevrilen (Landau 1996: 28) bu siyonist Türkçü, 1915 yılı başlarından itibaren ‘Tekin Alp’ müstearını kullanmıştır- gibi bazı gayr-i Türk, gayrimüslim ve gayrisamimi Türkçülerle maalesef daima aynı gözle görülmektedir. Oysa Ömer Seyfettin’in *Yarınki Turan Devleti* ile Moiz Kohen’in bu kitabı arasında Türk-

lerde ‘milliyet’ ve ‘mefkûre’ meselelerinin izahı bakımından benzer taraflar bulunmakla beraber⁵ Moiz Kohen’in kitabında İngiltere, Fransa ve Rusya gibi sömürgeci devletlerin Türk ve İslam dünyası üzerindeki emperyalist emellerine dair tek bir kelime dahi mevcut değildir!..

İttihat ve Terakki Siyaseti

1914 yılında yayımladığı *Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset* adlı bir başka kitapçığında evvela Osmanlı toplumu içindeki Arnavut, Bulgar, Ermeni, Rum, Sırp ve Yahudiler gibi Müslim ve gayrimüslim milletlerin İkinci Meşrutiyet’in ilanından sonra “Biz samimî Osmanlıyız...” diye Türklük aleyhine giriştikleri birtakım düşmanca faaliyetlerinden bahseden Ömer Seyfettin, bu ecnebi unsurların, şovenlikle suçladıkları İttihat ve Terakki Fırkası’nın karşısına “Muhalefetsiz meşrutiyet olmaz!” propagandasıyla Hürriyet ve İtilaf adlı yeni bir fırka çıkararak Türkleri ikiye ayırdıklarını söylemekte ve bu münasebetle İttihat ve Terakki Fırkası hakkındaki düşüncelerini özetle şu şekilde ifade etmektedir:

“Biz İttihat ve Terakki’nin asıl fikirlerini bilmiyoruz. Fakat zannederiz ki Türklüğü kuvvetlendirmek, yükseltmek, düşüğü gaflet ve cehalet uykusundan uyandırmak, sonra ‘İslâm beynelmileliyeti’ni teşkil etmek yegâne mefkûresidir. Böyle muazzam ve mukaddes bir mefkûre karşısında bizzat Türk olan bir firkadan hangi vicdanlı Türk ayrılabilir? Türk ve Müslüman olduğu kadar böyle âli bir mefkûreyi hakikat yapmaya çalışan millî bir firkaya karşı muhalif bir fırka teşkiline kalkar? ... Türklüğe, Türklerin siyasî müessesesi olan İttihat ve Terakki’ye muhalif bir fırkanın başına geçecek bir Türk’ün Türkiye’de hayat hakkı yoktur. ... Bir Türk’ün İttihat ve Terakki’den ayrılması kat’î bir cinayettir. Çünkü Türkiye’de bir Türk bu millî müesseseden ayrılıp nereye gidecek? Bir kere düşününüz ve arayınız.

Mutlaka Hürriyet ve İtilafçı muhaliflerin koştukları yere, Patrikhane’ye değil mi? ... Birinci derecede bir Türk, ikinci derecede bir Müslüman İttihat ve Terakki’den ayrılırsa milliyetini müdrük insanların nazârında haindir. Bir Türk ve Müslüman’ı İttihat ve Terakki’den asla bir prensip, bir içtihat ayıramaz. Ancak şahsî ihtiras ve menfaatî ki Bir Türk’ü millî müessesine hıyanete sevk eder. Türklüğün millî ve dinî mefkûresi haricinde hiçbir prensip, hiçbir içtihat olamaz. Ve bu mefkûrenin mabedi İttihat ve Terakki’dir...” (2001: 343-346).

Görüldüğü üzere Ömer Seyfettin, Birinci Dünya Harbi’nin başladığı sıralarda İttihat ve Terakki Fırkası’nı âdetâ kutsayacak derecede tebci etmektedir. Fakat bu aşırı övgünün esasen doğrudan doğruya İttihat ve Terakki taraftarlığından değil bu firkaya izafe ettiği millî ve dinî mefkûreye müteallik samimî bir coşkudan kaynaklandığı son derece açıktır. Bu yüzdendir ki umumî harp boyunca giderek ağırlaşan toplumsal şartlara rağmen birtakım İttihatçı kadroların çok büyük yolsuzluklara karıştıklarını yakinen müşahede eden Ömer Seyfettin, daha evvel taraftar görüldüğü İttihat ve Terakki Fırkası’na karşı bu sefer eleştirel bir tavır takınmakta hiç tereddüt göstermeyecek ve 1917 yılından itibaren kaleme aldığı muhtelif hikâyelerinde hissettirmeye başladığı bu tavrını, Mondros Mütarekesi’nin hemen ertesi günü İttihat ve Terakki Fırkası’nın kendisini lağvetmesi ve fırka liderlerinin yurt dışına kaçmasından sonra kaleme aldığı muhtelif hikâye ve yazılarında çok daha keskin ve ironik bir üslupla ortaya koyacaktır.

Bu cümleden olarak Ömer Seyfettin’in İkinci Meşrutiyet’ten sonraki siyasî ve sosyal problemleri ele aldığı hikâyelerinde karşımıza biri “Efruz Bey” diğeri “Cabi Efendi” olmak üzere iki ilginç tip çıkmaktadır. Efruz Bey, neredeyse bütün İttihatçı kadrolar da dâhil olmak üzere dönemin önde

gelen birtakım siyasetçi, bilim insanı ve bürokratlarını eleştirmek için hiç değişmeyen akışkan karakteriyle girdiği her kabın şeklini alabilen, her görüşün ve her devrin adamı olabilen kimliksiz bir tip olarak tasarlanmıştır. Oysa Cabi Efendi kendine has birtakım hususiyetleri olan çok daha belirgin bir karakterdir. Zira ilk defa 1917 tarihli “Mermer Tezgâh” adlı hikâyede karşımıza çıkan Cabi Efendi, ilimden ziyade ırfana ehemmiyet veren ve bu itibarla hakikati kitapta değil hayatın kendisinde arayan kısa boylu, şişman, beyaz top sakallı ve çarpık burunlu arif bir ihtiyardır. Birinci Dünya Harbi sırasında her gün yakından müşahede ettiği birtakım toplumsal kepezelikler yüzünden birdenbire delirerek Toptaşı Tımarhanesine kapatılacak olan bu adam, “Dama Taşları” (1918) hikâyesinde kendisini ziyarete gelen eski bir dostuna karşı sergilediği şizofrenik bir davranıştan da anlaşılacağı üzere -ki muhtemelen bu tuhaf davranış dolayısıyla Ömer Seyfettin’in bütün bir hikâye külliyyatı içinde sadece bu hikâyesine uzunca bir pastiş yazılmıştır-⁶ hastalık derecesinde bir dama tutkunudur. Bu hikâyenin devamı olarak 1918 yılı mayıs ayında yayımlanan “Makul Bir Dönüş” adlı hikâyesinde ise tımarhaneden taburcu edilir edilmez çok daha korkunç bir toplumsal manzarayla karşılaşan Cabi Efendi, hayat pahalılığının ve ahlaki tefessühün ulaştığı akıl almaz boyutları büyük bir şaşkınlıkla tecrübe edecek ve nihayet İttihat ve Terakki siyasetinin sebep olduğu bu vahim tablo karşısında “Yaşayan gözlerinin önüne, erkeksiz, aç Anadolu köyleri, ıssız ovalar, viran tekkeler, yıkık kervansaraylı Turan yolları, uzak uzak Buhara, Semerkant, Hıve mezarlıklarının müphem hayali” (2020a: 837) gelecek ve tam da bu sırada kendi kendine “Ben hakikaten deliymişim! Neler düşünüyorum, bak!” diyerek sadece bir saat evvel çıktığı

tımarhaneye geri dönmek için var gücüyle koşmaya başlayacaktır!..

Gel gelelim tımarhaneye kabul edilmediği için ister istemez melül mahzun evine dönen Cabi Efendi, “Acaba Ne İdi?” (1919) başlıklı hikâyede tekrar karşımıza çıkacak ve kendisini tımarhaneye dönmeye icbar eden o son derece vahim toplumsal tabloyu bu sefer çok daha ağır bir dille tasvir edecektir. Buna göre halkın büyük bir ekseriyeti, hamurunda ‘bir fiske buğday unu’ bile bulunmayan bir lokma ‘vesika’ ekmeğine muhtaçken ‘gizli siyah çetelerle, âli haydutlarla’ ortak iş tutan ipten kazıktan kurtulmuş birtakım serseri güruhu kısa süre içinde milyonlar kazanarak İstanbul’un en seçkin zenginleri olup çıkmışlardı. Ticaret tamamen bir ‘ihtikâr işi’ olmuş; namuslu tüccarlar yavaş yavaş piyasadan çekilirken onların yerine “Kap kapanın, vur vuranın! Ar dünyası değil, kâr dünyası!” felsefesini âdeta din edinmiş birtakım yamyamlar türemiş ve “her şeyin fiyatını yüzde yüz bin fırlatarak koca bir milleti açlık, ölüm, kıtlık çemberi içinde inletmişlerdi.” (2020b: 167) Dahası Cabi Efendi için belki vicdan, namus, hamiyet, haysiyet ve merhamet gibi ahlaki değerlerden mahrum bütün bu alçakların harp zamanında nasıl semirdiklerini anlamak mümkündü ama harpten evvel iki lafi bir araya getirmekten âciz birtakım ahmakların harp senelerinde en yüksek mevkileri nasıl ele geçirdiklerine akıl erdirmek bir hayli zordu!

Diğer yandan İttihat ve Terakki Fırkası’nın ileri gelenleri de esasen Ömer Seyfettin’in alabildiğine eleştirdiği bütün bu kepezeliklerin farkındaydılar. Nitekim İttihat ve Terakki’nin kendisini lağvettiği 1 Kasım 1918 tarihli kongrede bir konuşma yapan Talat Paşa, bu meseleye dair hayli mustarip

bir çehre ve bir o kadar da mahzun bir ses tonuyla şunları söylüyordu:

“Harp uzadıkça uzadı. Ve harbin bu kadar uzaması dolayısıyla da vesait-i nakliye unsurunda, ticarî muamelatta, işe hususlarında türlü türlü suistimallere meydan açıldı. İnkârı mümkün olmayan hakikatlerdendir ki bu fenalıkların mürtekipleri arasında Cemiyetimize ve fırkamıza mensup bazı kimselerin isimleri de dolaşmaya başladı. Bu gibi vakayin men’i ve müsebbiplerinin tecziyesi hiç şüphesiz ki hükûmetin vazifesi cümlesindendi. Fakat bu vazife maatteessüf ifa edilemedi. Bu vazifenin ifa edilememesinden mesul olan kimdir? İşte, açıkça söylüyorum. Biziz ve bilhassa ben!.. Bu vazifenin ifasında niçin müsamaha ettik? Bunun sebebi de şudur: Bu suistimler bir anda büyük bir revaç kesbetmişti. Hükûmetin her şubesine mensup birçok büyük küçük memurların ismi etrafında deveran eden riyasetler, artık içinden çıkılmaz bir hâle gelmişti. Bunları tecziyeye kalkışırsak hükûmet makinası bir anda duruverecekti. Aynı zamanda her gün sıkleti artan harp esnasında şiddetle muhtaç olduğumuz ittihadı ihlal edecekti. Bu mülahazalara binanen harbin sonuna kadar sabretmeye karar verdik. Eğer iktidar mevkiinde kalsaydık bu mücrimleri takip edecek ve hatıra gönüle bakmadan hepsini de birer birer tecziye edecektik. Lakin görüyoruz ki bugünkü vaziyet bizi daha başka hareketlere sevk ediyor...” (Soku 2018: 668-669).

Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki siyasetiyle ilgili son derece haklı eleştirilerini bu sefer muhtemelen fırka önderlerinin söz konusu kongreden sonra yurt dışına kaçmış olmaları hasebiyle doğrudan doğruya Enver ve Cemal paşalara yöneltecek ve özellikle bu iki ismi oldukça ağır bir dille hırpalayacaktır. Nitekim “Memlekete Mektup” (1919) adlı bir başka hikâyesine yine harp senelelerinin bir silindir gibi ezdiği geniş halk kitlelerinin perişanlığıyla harp zengini birtakım ‘haydutların’ yaşadıkları lüks hayatı muka-

yese ederek başlayan yazar, bütün İttihatçıları “Biri, kuvvet ellerinde iken halkı soyup soğana çeviren yeni zengin sınıfı! Öteki, fırsatı kaçırıp umumî soyguna şahsî namus endişesiyle iştirak etmeyenler...” (2020b: 205) şeklinde iki kısma ayırdıktan sonra sözü Enver ve Cemal paşalara getirerek bu şahsiyetleri milliyet hissinden mahrum olmakla suçlamakta ve dahası bu asrın milliyet hakikatini anlamayan bu ‘cahil’lerin Türkçülükle de hiçbir alakası olmadığını iddia etmektedir! Çünkü ona göre mezkûr şahsiyetler, Türkçülerin millet ve milliyet telakkisinin ‘din ve dil birliği’ esasına dayandığını idrak edemeyecek kadar kör ve karanlık bir mantığa sahip oldukları için ‘Anadolu’dan gasp ederek’ topladıkları milyarlarca parayı Arap memleketlerini elde tutmak adına âdeta har vurup harman savurmuşlardır!..

Sonuç

Ömer Seyfettin, buraya kadar kısaca temas etmeye çalıştığımız şu birkaç hikâyesiyle beraber diğer birçok yazısında da İttihat ve Terakki Fırkası’na yine benzer eleştiriler yöneltmekte; bu fırkanın asla milliyetperver bir karakter taşımadığını ve dolayısıyla kurulduğu günden itibaren hiçbir zaman Türkçü bir politika izlemediğini ısrarla vurgulamaktadır. Nitekim bu yazılarından birine “Bu muharebeden sonra meydan alan yanlış fikirlerden biri de Türkçülük yani milliyetperverlikle İttihat ve Terakki arasında bir münasebet tasavvur etmektir.” (2018: 765) cümlesiyle başlayan Ömer Seyfettin, bütün dikkatini İttihatçılık ile Türkçülük arasında kurulan bu art niyetli irtibatı kesmeye teksif etmiş görünmektedir. Dolayısıyla onun İttihat ve Terakki düşmanlığı, esasen Birinci Dünya Harbi’nde uğradığımız millî felaketin bütün mesuliyetini İttihat ve Terakki siyasetine giydirdikleri Türkçülük ideolojisine yükleyerek bu fırka üzerinden

Türkçülük cereyanını söndürmeyi hedefleyen zihniyetlere karşı verilmiş bir mücadele çerçevesinde değerlendirilmelidir. Ancak bunun için her şeyden evvel Halide Edib'in Birinci Dünya Harbi'nin sonuna doğru kaleme aldığı "Evimize Bakalım: Türkçülüğün Faaliyet Sahası" (1918) adlı makala-

lesiyle başlayan ve bütün Türk basınında işin içine farklı düşünce akımlarına mensup birçok şahsiyetin karışmasıyla dallanıp budaklanarak büyüyen oldukça uzun soluklu "Türkçülük-Memleketçilik" tartışmalarının titizlikle analiz edilmesi gerekir...

Notlar

- ¹ Yusuf Akçura, 1904 yılında kaleme aldığı “Üç Tarz-ı Siyaset” adlı bu hacimli makalesini aynı yıl Mısır’da çıkan *Türk* gazetesinin 24 ila 34 numaralı nüshaları arasında tefrika etmiş ve daha sonra yine aynı adla küçük bir kitapçık hâlinde bastırmıştır (Kahire: Matbaa-i İctihad, 1907).
- ² Ömer Seyfettin vefatından birkaç ay önce yazdığı “İnkılâplarda Kadın” (*İnci*, s. 11, 1 Kânunievvel 1919, s. 11) adlı yazısında “Türk milliyetperverliğinin bir *İnci*’i” olarak nitelediği bu roman için “Halide Hanım, yedi sekiz sene evvel imparatorluğun iflasını, yeni millî bir hayat yaşamaya mecbur olduğumuzu gördü. Siyasî hakikate pek temas etmeyen ‘Büyük Turan’ mefkûresine mukabil *Yeni Turan* romanını yazdı.” (2018: 800) demektedir.
- ³ Evvela *Genç Kalemler* dergisinde yayımlanan bu makale (c. 2, S. 8, 10 Ağustos 1911, s. 138-141), birkaç gün sonra *Rumeli* gazetesinde (S. 513-514, 17-18 Şaban 1329, 31 Temmuz-1 Ağustos 1327) tekrar neşredilmiş ve ayrıca aynı yıl toplamda 17 sayı çıkmış olan *Yeni Felsefe* mecmuasının bütün sayılarında ‘Tahrir Heyeti’ tarafından uzun uzun şerh edilmiştir.
- ⁴ Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp’in ünlü “Turan” manzumesinin sonunda yer alan bu dizeleri, “Yeni Lisan” makalesinden birkaç ay sonra kaleme aldığı bir başka “Yeni Lisan” makalesinde son söz (*Dicle*, yıl: 1, S. 23, 4 Ağustos 1327 - 17 Ağustos 1911, s. 1-3.); yine aynı yıl neşrettiği “Primo Türk Çocuğu” adlı hikâyesinde (*Genç Kalemler*, c. 3, S. 13, Kânunievvel 1327, s. 3-11, 14-27.) ise epigraf şeklinde kullanmıştır.
- ⁵ Bu kitaba takriz yazan Türkçülerden biri de Ömer Seyfettin’dir. Nitekim kitabın sonunda yer alan “En Meşhur Türkçülerin Mütalaâtı” başlığı altındaki takrizi şöyledir: “Büyük Türklük, Türklerin iktisadî mefkûrelerine eriştikleri demdir. Türklerin iktisadî mefkûresi Hint ve Çin yollarına sahip olmaktır. Hint yolu elimizdedir. Fakat Çin yolu henüz esir... Ne vakit eskisi gibi Çin yoluna da hâkim olursak Türk milleti toplanmış ve dünyadaki hayatî ve mukaddes vazifesini ifaya başlamış sayılır.”
- ⁶ “Biraz Delilerimizi Düşünelim: Toptaşı’nda ‘48’ Saat [Cabi Efendi ile Mülakat]” başlığı altında “Ömer Seyfettin Bey’e” ithafıyla yayımlanan bu metnin yazarı belli değildir. Mezkûr metin için bk., *Musavver Küçük Gazete*, S. 3, 4, 5, 6; 17, 24, 31 Temmuz-4 Ağustos 1335; s. 1-2; 3; 2-3; 2-3. Bununla beraber yine bu gazetede Ömer Seyfettin’in ‘Tekin’ müstearıyla yayımladığı “Mizahî Yeni Bir Refik” (S. 8, 31 Ağustos 1335, s. 2) başlıklı bir yazısının bulunduğunu fakat bu yazının bugüne kadar hazırlanan külliyatlarda yer almadığını belirtmeliyim.

Kaynakça

- [Adıvar], Halide Edip (1334/1918). “Evimize Bakalım: Türkçülüğün Faaliyet Sahası”, *Vakıf*, S. 252 (21 Ramazan /30 Haziran).
- Akçura, Yusuf (1976). *Üç Tarz-ı Siyaset*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Alangu, Tahir (2010). *Ömer Seyfettin-Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, İstanbul: YKY.
- Ali Kemal (1329/1911). “Milliyet Duyguları”, *Peyam*, S. 37 (7 Kânunievvel /20 Kânunievvel)
- Güntekin, Reşat Nuri (1993). *Anadolu Notları*, 17. bs., İstanbul: İnkılâp Kit.
- Kohen, M. (1330/1914). *Türkler Bu Muharebede Ne Kazanabilirler?*, İstanbul: Türk Yurdu Kit.
- Landau, Jacob M. (1996). *Tekin Alp Bir Türk Yurtseveri (1893-1961)*, İstanbul: İletişim Yay.
- Mehmed Fahreddin (1328/1912). “Nisâiyyûndan Cevad Sami Beye Açık Cevap 2”, *Sebilürreşâd*, S. 20-202, c. 1-8, 4 Şaban/5 Temmuz, s. 384-385.
- Ömer Seyfettin (1999). “Yeni Lisan”, *Genç Kalemler Dergisi*, haz. İ. Parlatur - N. Çetin, Ankara: TDK Yay.
- Ömer Seyfettin (2001). *Ömer Seyfettin - Bütün Eserleri: Makaleler 1*, haz. H. Argunşah, İstanbul: Dergâh Yay.
- Ömer Seyfettin (2018). *Ömer Seyfettin - Bütün Eserleri: Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve Çeviriler*, haz. N. H. Polat, 2. bs., Ankara: TDK Yay.
- Ömer Seyfettin (2020a). *Hikâyeler 1*, haz. H. Argunşah, İstanbul: Dergâh Yay.
- Ömer Seyfettin (2020b). *Hikâyeler 2*, haz. H. Argunşah, İstanbul: Dergâh Yay.
- Sağlam, Nuri (2017). “Şemseddin Sami'nin *Besâ Yahud Ahde Vefa* Adlı Piyesinde Etnosantrik Söylem ya da Vatan Yahud Arnavutluk”, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. 57, S. 57, s.197-212.
- Said Molla (1919). “İngiltere'nin İstikbali ve Türkiye Meselesi”, *Türkçe İstanbul*, S. 259 (24 Ağustos).
- [Soku], Ziya Şâkir (2018). *İttihat ve Terakki - III*, 2. bs., İstanbul: Akıl Fikir Yay.
- The Times* (1918). “Reconstituting The Eastern Front”, Wednesday, September 11.
- [Ulunay], Refi Cevat (1919). “İngiltere-Türkiye”, *Alemdar*, S. 554 (26 Ağustos).
- [Ülkümen], Nebizade Ahmet Hamdi (1919). “İngiliz Siyaseti”, *Türk Dünyası* 7 (28 Ağustos).
- Vakit* (1919). “Lloyd George'un Mühim Bir Nutku”, S. 652 (24 Ağustos).
- Vakit* (1919b). “Lloyd George'un Hakkımızdaki Beyanatu”, S. 657 (29 Ağustos).
- [Yalçın], Hüseyin Cahit (1326/1911). “Milliyet Hissi”, *Tanin*, S. 876 (28 Kânunısani /10 Şubat)
- [Yalman], Ahmet Emin (1919). “İngiltere ve Biz”, *Vakit*, S. 653 (25 Ağustos).